

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI

ISSN: 0255-0644

KASIM - ARALIK 2008

177

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ'NDE OKUTULAN 10. SINIF TARİH DERS KİTABINDA TÜRKLER ALEYHİNE İFADELER VE SÖZDE ERMENİ SOYKIRIMI*

Dr. Salih YILMAZ**

Ders kitapları, en önemli eğitim araçlarından biridir. Ders kitapları sadece bilgi aktarmakla yetinmez, aynı zamanda bir toplumun siyasal ve toplumsal normlarını da belleklere kazımaya çalışır. Gerçekte kim olduğumuzu açıklar. Ders kitabı bir ülkenin resmî ideolojisinin genç beyinlere kazınmasında en önemli araçtır. İşte bu aracı yanlış kullanan ülkelerden birisi olan Ermenistan, ülkedeki genç beyinleri Türkiye ve Türkler aleyhine asılsız iddialarla zehirlemeye çalışmaktadır. Türklerle ilgili konuların çoğunu sözde Ermeni soykırımı ve Türklerin kötü olması oluşturmaktadır. Bizde bu makalemizde Ermenistan'da okutulan 10. Sınıf Ders kitabında yer alan Türkiye, Türkler ve sözde Ermeni soykırımı iddialarını ele alacağız. Bu iddiaların gerçeğe alakasını da açıklayacağız. Ayrıca uluslararası kurallar gereği ders kitaplarının nitelikleri ve içeriklerinin nasıl olması gerektiği konusunda da bilgiler vereceğiz.

Anahtar kelimeler: Ders Kitapları, Tarih Eğitimi, Ermeni, Ermeni Mezalimi, Soykırım, Türk Düşmanlığı, Tehcir Kanunu, Ermenistan, Milli Eğitim.

Statements Against Turkish People And So-Called Armenian Genocide In A Course Book On History For The 10 Th Grade, Which Is Used In Armenian Republic

A course book is one of the most essential educational tools. Course books do not only transfer knowledge, they also try to register political

* Bu çalışma Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM), Ermeni Araştırmaları Enstitüsü tarafından 2003 yılında düzenlenen makale yarışmasında mansiyon ödülüne layık görülmüştür.

** MEB-Avrupa Konseyi Tarih Eğitiminin Avrupa Boyutu Projesi Üyesi, salihyilmaz76@yahoo.com

and social norms of a society to people's memories. They declare the true identities. These books are the most cardinal tools of registering an official ideology of a country to the minds of the youth. Armenia, who is one of the countries which misuse this tool, endeavours to poison the young minds of the country against Turkey and Turkish people by means of supposed claims. Most of the topics regarding Turkish people include so-called Armenian genocide and the arguments about the evil of the Turkish people. In this article we are going to deal with the claims with reference to Turkey, Turkish people and the so-called Armenian genocide that takes place in a 10 th grade course book taught in Armenia. We are also going to declare the relation of these arguments to the actuality. Moreover, we are going to give information about the characteristics of the course books and the content of them according to the international rules.

Key words: Course Books, History Education, Armenian, Armenian Atrocities, Genocide, Turkish Enemy, Deportation Law, Armenia, Ministry Of Education.

Giriş

Tarihi süreç içerisinde Romalılar, Bizanslılar, Persler tarafından birçok kez sürülen ve kötü muamele gören Ermeniler, Türklerin Anadolu topraklarına girmesiyle Türk milletinin adaletli, hoşgörülü, birleştirici insan sevgisine mahzar olmuşlardır. Osmanlı Devleti döneminde de Osmanlı'nın her vatandaşına sağladığı fırsat ve imkânlardan yararlanmışlardır. Hatta Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan gayrimüslimler arasında Osmanlı'nın en çok himaye ettiği ve devletin en üst kademesinde görev verdiği bir millet olmuştur. Örneğin Ermeniler askerlikten ve kısmen de vergiden muaf tutulmuşlar ve Osmanlı Devleti içerisinde **"Millet-i Sadıka"** olarak kabul edilmişlerdir. Osmanlı tarihinde Ermenilerden 22 bakan, 33 milletvekili, 29 paşa, 7 büyükelçi, 11 başkonsolos, 11 üniversite öğretim üyesi ve 41 adet üst kademe memur iş başına gelmiştir¹.

20. yüzyılın başında gelişen dünya düzeni içerisinde gelişmiş Avrupa devletlerinin Osmanlı halklarından Ermeniler, Rumlar, Sırp, Bulgarlar vb. milletleri Osmanlı aleyhine kullanmaya başlamasıyla da Ermeni-Osmanlı ilişkileri bozulmuştur. Ermeniler büyük devletlerin gayretleriyle ticari, kültürel, dini ve siyasi anlamda Osmanlı Devleti'nden uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Yıllarca Anadolu topraklarında kardeşçe yaşayan Türkler ve Ermeniler birbirine düşman edilmeye çalışılmıştır. Fransa, Rusya ve İngiltere'nin de gayretleriyle Doğu Anadolu başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde çıkan Ermeni isyanları sırasında binlerce Türk ve Ermeni hayatlarını kaybet-

¹ Hüseyin Çelik, "1915 Görgü Tanıklarınca Van ve Çevresinde Ermeni Olayları", *Eğitim Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 38, Nisan 2003, s. 7.

miştir. Osmanlı Devleti, Ermenilerin daha fazla kullanılmasına imkân vermemek ve can kaybını önlemek amacıyla 27 Mayıs 1915 yılında Ermenilerin sevk ve iskân edilmesi ile ilgili kanunu yürürlüğe koymuştur.

Osmanlı Devleti'nin almış olduğu sevk ve iskân kararı hem Ermenilerin hem de Türklerin can güvenliğini sağlamak ve dostluklarını ebedi kılmak amacı güderken Osmanlı'nın o dönemde uyguladığı haklı politika günümüzde Ermeniler tarafından yanlış olarak "Ermeni soykırımı!" ifadesiyle dünyaya lanse edilmektedir. Soykırım ifadesi oldukça ağır ve terimin anlamı bilinmeden yapılan bir ifadedir. Soykırım teriminin tanımı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmıştır. 9 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanan ve 11 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe giren **"Soykırımın Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme"** adlı uluslararası bir sözleşmeyle yapılmıştır. Türkiye'de bu sözleşmeyi onaylamıştır. Belirtilen sözleşmenin 2. maddesinde soykırım şöyle tanımlanmıştır: **"Soykırım: bir ulusal, etnik, ırksal veya dinî gruba mensup insanları, tamamen veya kısmen, o gruba mensup oldukları için ortadan kaldırmak amacıyla işlenmiş eylemlerdir. Bu eylemler; bir grubun üyelerini öldürmek ve bu üyelere cismanî ve akli zarar vermek, fizikî olarak tamamen veya kısmen yok etme sonucunu vereceği önceden bilinen yaşam koşulları altına sokmak; grup içindeki doğumları bilinçli olarak engellemeye yönelik önlemler dayatmak; bir grubun çocuklarını başka gruplar içine zorla götürmek."**²

Yukarıda verilen ifadelerle bakınca da göreceğimiz gibi Osmanlı Devleti, Ermenileri sırf Ermeni oldukları için yok etmeye çalışmamıştır. Osmanlı Devleti'nin uygulamalarında da asla kasıt unsuru yoktur. Osmanlı'nın uyguladığı sevk ve iskân, o günkü şartlarda asi, saldırgan, bölücü ve düşmanla işbirliği yapan, cephe gerisinde Türkleri öldüren, Türk köy ve kasabalarını yakıp yıkan, ordunun ikmal ve intikal yollarını kesmeye çalışan Ermenilere uygulanmıştır. Ermeniler sevk ve iskâna tâbi tutuldukları için isyan etmemişlerdir. Onlar isyan ettikleri için sevk ve iskâna tâbi tutulmuşlardır. Eğer sevk ve iskâna tâbi olmasalardı, o zamanki yasalar gereği vatana ihanet ve düşmanla işbirliği yapmak suçundan idamla yargılanmaları gerekiyordu. Osmanlı Devleti bir bakıma bu isyancıların idamla yargılanmamaları için onlara iyilik yapmıştır.

Türkiye, 1914-1922 yılları arasında çağımızın ilk kurtuluş savaşını vermiştir. 1914-1918 yıllarındaki Birinci Dünya Savaşı'nın başlıca nedeni, Osmanlı Devleti topraklarının paylaşılmasıydı. Her iki savaşın paylaşma amacıyla girdiği bu savaşta, vatan savunması yapan, uluslararası hukuk açısından haklı savaş veren tek ülke Türkiye idi. Nitekim savaşın sonunda Türkiye Sevr Antlaşmasıyla parçalandı ve işgale uğradı.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nın devamı olan 1919-1922 yıllarında yabancı istilaya karşı bütün mazlum milletlere örnek olan bir kurtuluş savaşı

² Ayn. mkl., s. 7-8.

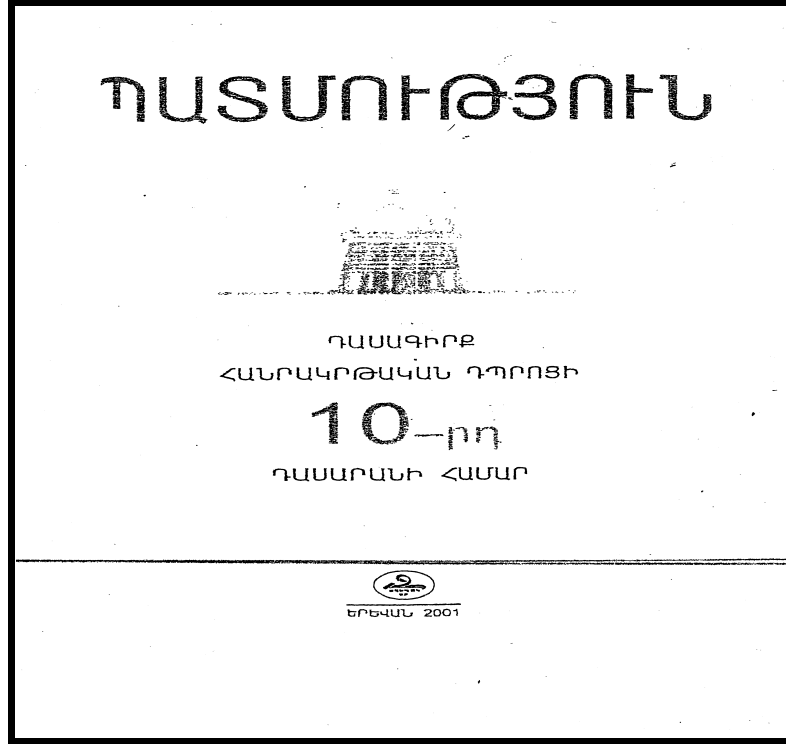
verdi. “Ermeni Soykırımı” denen acı olaylar, Türkiye'nin vatan savunmasının ve istilaya karşı kurtuluş savaşının bir parçasıdır. Nasıl Çanakkale Savaşı'nda itilaf devletleri tarafından cepheye sürülen Avustralyalı ve Anzak askerlerin savaşlarda öldürülmeleri bir soykırım değilse, aynı şekilde savaşın çeşitli dönemlerinde İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusyası tarafından Türkiye'yi bölmek ve paylaşmak amacıyla ateşe sürülen çeşitli Ermeni çetelerinin imha edilmesi veya cephe gerisinde isyan edenlerin bastırılması ve isyanlara destek sağlayan unsurların tehciye tâbi tutulmaları da, “soykırım” değildir. Bütün savaşlarda görülen vatani kurtarmak için yapılan uygulamalar, bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünü savunma hakkı gibi uluslararası hukukun temel değerlerine dayanır.

Ermeniler Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen olayları kendi lehlerine çevirmek ve hiç suçları yokmuş gibi göstermek maksadıyla soykırım iddialarını su yüzüne çıkarmıştır. Fakat şu unutulmamalıdır ki bu iddiaları ortaya atan Ermenilerin çoğu Amerika, Fransa, İngiltere gibi ülkelerde zenginlik ve sefa içinde yaşarken ve ayrıca Türkiye'den asılsız iddialarından dolayı tazminat elde ederek refahlarını daha da arttırma çabası içinde bulunurken bugün Ermenistan'da açlık ve sefalet içinde yaşayan kardeşlerine yardım etmeleri daha doğru olacaktır. Hatta günümüzde İstanbul'da güvende ve huzurlu bir şekilde hayatlarını idame ettiren, dinlerini özgürce yaşayan, istedikleri okula gidebilen ve kendi dillerinde okullar açabilen Ermenileri görmeleri ve Türklerin Ermenilere karşı nasıl davrandıklarını bilmeleri daha tutarlı davranmalarını sağlayacaktır. Belki de Ermeni Diasporası adı altında bu iddiaları ortaya atan grup, aslında İstanbul'da yaşayan Ermenilerin kendilerinden daha özgür ve daha huzurlu yaşadıklarını, bu iddiaların ne kadar da asılsız olduğunu kendilerinin de bilmesine rağmen tarihte olduğu gibi yine başkaları tarafından kullanıldıkları ya da kendi çıkarlarını ön planda tutan ve maddi bir gelir elde etmeye çalışan bir çıkar grubudur.

A- Ermenistan'daki 10. Sınıf Tarih Ders Kitabında Türk Düşmanlığı ve Gerekçeleri

Günümüz dünyasında bir yandan küreselleşme söylemi sürerken öte yandan, özellikle içinde yaşadığımız bölgede mikro milliyetçilik akımlarının yükselişi izlenmektedir. Ermenistan bu mikro milliyetçilik akımlarının sıkça kullanıldığı az gelişmiş ülkelerden birisidir. Bu gelişmemişlik dolayısıyla bazı gruplar kendi çıkarları için mikro milliyetçiliği asılsız iddialarla destekleyerek Ermenistan'da ve dünyada bir kargaşa yaratmayı amaçlamaktadırlar. Ermenistan'da devletin başına da aşırı uç kişilerin iş başına getirilmesiyle de özellikle ders kitaplarında Türklerle ilgili asılsız iddialara yer verilmiştir. Bu iddiaların başında da soykırım gelir. Örneğin 2001 yılında Ermenistan Cumhuriyeti'nde yayımlanan ve günümüzde orta öğretimde okutulan tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili birçok asılsız iddiaya yer verilmektedir. Hâlbuki küre-

sellesen, bir başka deyişle ulus devletlerin aşılması sürecine giren dünyanın her yerinde tarih öğretiminin yeniden düzenlenmesi, tarih ders kitaplarının yeniden yazılması gündeme gelmektedir. Tarih geçmişin sergilenmesi olduğuna göre, olayları sergilerken izlenecek yöntem, tarihe kaynak olacak unsurlar, ülkeler arasında pek fazla değişkenlik göstermeden değerlendirmeye tâbi tutulmalıdır. Çünkü gerekli düzenlemeler yapılmazsa tarih bilim niteliğinden uzaklaşacağı gibi ülkelerin politikalarının yönlendirilmesinde de yanlış sonuçlara varılacaktır. Bilimsel ortak görüşler, kişilerin veya belli bir grubun çıkarları yerine ülkelerin çıkarları doğrultusunda kullanılmalıdır.

Resim 1: Ermenistan'da okutulan 10. sınıf tarih ders kitabının ön kapağı

Türkiye, Ermeni meselesi konusunda ders kitaplarına açıklayıcı bilgileri eklemiştir. Fakat Ermenistan henüz bu konuda gerekli çalışmaları yapmamıştır. Ermenistan'daki tarih ders kitaplarında Türkler ve Türkiye konusunda asılsız iddialara yer verilmeye devam edilmekte, genç beyinlerin Türklere karşı düşmanca yetişmesi amacı güdülmektedir. Ermenistan'da yayımlanan ve okutulan tarih ders kitaplarındaki bu iddiaları konu başlıklarını yazan yazarların bölümleri itibarıyla cevaplarını da vererek şöyle inceleyebiliriz:

Kitap: Ermenistan Cumhuriyeti Eğitim ve İlim Bakanlığı Tarih, Ortaöğretim 10. Sınıflar İçin Ders Kitabı

Basım Yeri ve Tarihi: Erivan, Zambak 97, 2001.

Redaktör: Prof. Dr. V. B. Burhudaryani.

Bölüm: 12.

Bölüm Yazarı: Ruben Sahakyan Onikoğlu.

Sayfa: 139-152.

Konu: Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) ve Ermeni Soykırımı.

Ruben Sahakyan'ın yazmış olduğu bu bölümde Türkler aleyhine şunlar yazılıdır:

- Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sırasındaki maksadı onlarca halkın üzerindeki hegemonluğunu korumak ve "Büyük Turan" devletini yaratmaktı.

- Şubat-Mayıs 1915 tarihinde Kafkas cephesindeki Rus orduları ilerleyerek 16 Şubat 1916 tarihinde Erzurum kalesini aldılar. Bu zaferin büyük önemi vardı. Çünkü Erzurum, bütün Batı Ermenistan'ın zapt edilmesinin anahtarıydı.

- Rus orduları Karadeniz'e çıkarma yaptılar. Amaçları Konstantinopolis'i ele geçirmektir.

- Ruslara yardım etmek amacıyla 1914 yılında Ermeni gönüllü birlikleri kuruldu. Birincisi Andranik komutasında 1200 kişiden oluşan Salmas grubudur. İkincisi Dro'nun komutasında İğdir'deydi. Üçüncüsü Hamazasb komutasında, 400 kişiden oluşuyor ve Kağızman'da kuruluydu. Keri'nin komutasında 500 kişiden oluşan bir grup Sarıkamış'ta kuruldu. Bir süre sonra gönüllülerin toplam sayısı 8.000 kişiye ulaştı. Nisan 1915 tarihinde Vartan'ın komutasında Ağrı Alayı kuruldu. 5 Mayıs 1915 tarihinde Van'ın alınmasıyla Rus kuvvetleri ve onların yanında bulunan Ermeni gönüllüler Van'a girdi. Daha sonra bu gönüllüler Muş ve Bitlis'e yöneldiler. Fakat daha sonra bu bölgelerden geri çekilme emri verilince Jön Türklerin elinden sağ kurtulmuş bu bölgenin ahalisi göçmek zorunda kaldı. Ermeni gönüllü birlikleri, Rus-Türk sınırına kadar göç edenlere refakat ederek onları korudular.

- Jön Türkler, Ermenileri yok ederek Ermeni sorununu sona erdirmeyi düşünüyorlardı. Ermeniler ve Ermenistan, Osmanlı Devleti'nin Pan-Türkizm politikasının hayata geçirilmesi yolunda bir sorundu. Bu yıllarda Pan-Türkizm Türkiye'nin esas maksadıydı. Onlar Büyük Turan Türk Devleti'ni kurmayı düşünüyorlardı. Ermenileri yok etmek için başka bir sebep de, imparatorluğun bütün ekonomik alanlarında Ermeni burjuvazisinin sağlam ve güçlü bir yere sahip olmasıydı. Yeni kurulan Türk burjuvazisine göre, istenmeyen güçlü iktisadi rakipten kurtulmak gerekiyordu. Böylece Ermeni soykırımına başlamak için bütün siyasî ve iktisadî sebepler vardı.

- Jön Türkler büyük devletlerin kendilerine karışamayacağını hesaplamışlardı. Bu konuda parti toplantılarından birinde Nazım Bey şu açıklamayı yaptı: Ben defalarca söyledim ve şimdi de tekrar ediyorum. Ermeni halkını tamamen yok etmek gerekir ki, ülkemizde hiçbir Ermeni kalmamasın ve bu isim tamamen bütünüyle unutulsun. Şimdi savaş var. Böyle uygun zaman bir daha ol-

mayacak. Büyük devletlerin işe karışması ve dünya basınının şiddetle karşı koyması görülmeyecek.

- 1914 Sonbaharında Osmanlı Devleti'nde Özel Teşkilât kuruldu. Bu teşkilâtın başkanlığını Bahattin Şakir Bey yapıyordu. Bu teşkilâta genellikle hapishanede yatmışlar, cezaevinden çıkmış caniler alınır. Ermenilerin kitlesel olarak yok edilmesi Özel Teşkilât birliğine emredildi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında yalnızca Ermeniler kitlesel olarak toplu sürgüne ve katliama tâbi olmadılar. Aynı zamanda Asuriler, Yunanlılar ve Araplar da kırıldılar. Türk devletinin canılığı bu milletlerde vahamete yol açtı.

- Türk devleti soykırım siyasetini yerine getirmek için Ermenilerin kendilerini savunmalarını önledi. Birinci Dünya Savaşı'nın başında 60.000 Ermeni Osmanlı ordusuna çağrıldı. Bunların hepsini cephe gerisine gönderdiler. İşçi birliklerine kaydirdılar. En ağır işler Ermenilere verildi. Yolların yapılmasında, köprülerin yapılmasında, yüklerin taşınmasında Ermeniler kullanıldı. Ermeni askerlerini ellilerli-yüzerli gruplar halinde Osmanlı askerlerinin ve polislerinin kontrolündeki yerden çıkarırlardı ve yok ederlerdi. Arçes (Erciş) şehrinde 3.000 Ermeni askerini kışlalara hapsedtiler. Onları yiyeceksiz bıraktılar. Bunlardan on tanesini dışarı çıkarıp kurşuna dizdikten sonra kalanlar Osmanlı askerlerinin üzerine saldırdılar ve onların silahlarını alarak kurtulmayı başardılar.

- Jön Türkler Devleti son adım olarak parti liderlerini, ruhanî temsilcileri ve özellikle Ermeni düşünürlerin beyinlerini hapsedip yok etmeyi amaçlıyordu. Hükümet bu adımla Ermenileri yöneten ve teşkilatlandıran güçlerden kurtulmayı amaçlıyordu. Zeytun'da Nazaret Çavuş, Van'da İşhan, Osmanlı milletvekili Vramyan ve pek çoğu hapsedilip öldürüldü. Urfa şehrinde yüzden çok Ermeni hapsedildi ve öldürüldü. En büyük darbe Konstantinapol'de vuruldu. 24 Nisan 1915'de altı yüzden fazla Ermeni ileri geleni ki bunlar içinde ressam, doktor, öğretmen vardır, bunlar tutuklandı ve sürgüne gönderildi. Ermeni düşünürlerin büyük kısmı katliamcılar tarafından öldürüldü. Çoğunlukla 18-45 yaşları arasındaki Ermeni erkekleri sürgüne yolladılar ve yok ettiler. Jön Türk Devleti savunmasız kalan kadınların, çocukların ve yaşlıların sürgün edilmesine, katledilmesine başladı. Valilere de bu konuda emirler veriliyordu.

- 1914 Sonbaharı ve 1915 İlkbahar'ından itibaren Ermeni halkının zorla sürgün edilmesi ve katliamı başladı. Türk Devleti Ermenileri sürgüne tâbi tuttu. Sürgün süresince göç edenlerin malları talan ediliyordu. Onlara askerler, polisler ve Kürt caniler eşlik ediyordu. Güzel kızlar zorla Müslümanların haremlerine götürüldüler. Sürgün yerine, çok az bir kısmı varabiliyordu. Kalanları ya öldürüldü ya da açlıktan, susuzluktan, çeşitli hastalıklardan öldü. Bunların bir kısmı da yolda kaçırıldılar. Sürgün edilenlerden nehirlere ve Suriye'deki mülteci kamplarına ulaşanların çoğu hayatını kaybetti. 1915 sonuna dek Batı Ermenistan'da ve Küçük Asya'da Ermenilerin yaşadığı yerler tamamıyla temizlendi. Katliamlardan hiçbir sosyal tabaka kaçamadı.

- 1914-1918 yılları arasında Jön Türklerin Ermenilere karşı yürüttüğü siyaset soykırım olarak adlandırılır. Çünkü Türklerin asıl amacı Ermeni milletinin kökünü kazımaktı. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan 3 milyona yakın Ermeni'den 1,5 milyon Ermeni ya öldürüldü ya da açlıktan, çeşitli hastalıklardan ve azap ve eziyetten öldü. Sağ kalanlar ise vatanlarını terk etti. Sahip oldukları talan edildi veya dinleri değiştirildi.

- Zalimlere (kastedilen Türkler) ilk direnişi Van Ermenileri gösterdi. Ermeniler Türk ve Kürt canilere mukavemet gösterdiler. Jön Türklerin cani birliklerine Şebinkarahisar şehrinin Ermeni mahallelerinin halkı da kahramanca direndi.

- Batı Ermenilerinin soykırımı dünya topluluklarının ve ileri gelenlerin tepkisine neden oldu. Siyasî mevkilere ve milliyetlere bağlı kalmaksızın insanlar Jön Türklerin suçlarını lanetlediler. Müslüman âleminde büyük saygınlığa sahip Mekke Şerifi ve Hicaz yöneticisi Hüseyin İbn Ali, Jön Türklerin Ermenilere yönelmiş vahşi siyasetini lanetledi.

- Ermeni halkının tarihini ve medeniyetini tanıyanlar Ermenilerin soykırımına karşı duydukları nefreti dile getirdiler. Ermenilerin kitle olarak katliamını pek çok insan kınadılar. İtilaf devletleri Ermenilere yönelik suçlar hakkında 11 Mayıs 1915 (1924) tarihinde beyanda bulundu. Bu beyana göre: Türkiye'nin insanlığa ve topluma karşı bu yeni suçunu dikkate alarak; Rusya, Fransa ve İngiltere devletleri Osmanlı Devleti'nin bu katliamlarda parmağı olan bütün insanları işlenen suçlar için şahsen ifade vermek üzere Büyük Kapı (Adalet Kapısı)'ya çağıracağını bildirdiler. Türkiye'nin yenilgisinden sonra İtilaf devletlerinin baskısıyla 1919 yılında Konstantinapol'de Jön Türkler Devleti'nin ve parti üyelerinin mahkemesi yapıldı. Osmanlı Askeri Mahkemesi, Ermenilerin soykırımını planlayıp uygulayan ünlü önderler Talat, Enver, Cemal ve Nazım'ı gıyabında ölüme mahkûm etti.

Ruben Sahakyan tarafından yazılmış olan bu bölümde tamamen taraflı ve ağır hakaret içeren kısımlar vardır. Bu hakaretlerin bir ders kitabında yazılı olması da ayrıca hem uluslararası antlaşmalara hem de günümüz konjektöründeki tarih anlatımına tamamen aykırıdır.

Sahakyan'ın ifade ettiği gibi Osmanlı Devleti'nin amacı 'Büyük Turan' devletini oluşturmak nasıl olabilirdi ki? Türkler zaten Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren Büyük Turan Devleti'ne sahip bir medeniyettir. Türkler Türkistan'dan Balkanlara, hatta Avrupa'nın içlerine kadar hâkim oldukları dönemlerde bile asla karşı tarafa zarar vermeyi düşünmemiş bir millettir. Fethettikleri bölgelerdeki halka hiçbir şekilde baskı yapmadığı gibi onların bütün haklarını güvence altına almıştır. Yıllarca adaletleri ve şefkatleriyle dünyada ün salmış Türklerin kötü gösterilmesi asla inandırıcı olmayacaktır.

Sahakyan'ın yazmış olduğu bölümde günümüzde bile Doğu Anadolu bölgesinin Batı Ermenistan olarak gösterilmesi Türkiye aleyhine yapılmış bir suçtur. Çünkü Ermenistan yapmış olduğu antlaşmalarla Türkiye ile olan sınır anlaşmazlıklarına son vermiş ve Türkiye'yi tanımıştır. Ayrıca Türkiye'de

bulunan birçok şehrin ismini de Türkiye'deki isimleriyle değil de kendilerine göre isimlendirmişlerdir. Örneğin Arçes (Erciş), Konstantinapol (İstanbul) vb.

Ruben Sahakyan yazmış olduğu yukarıda da verilen kısmında Doğu Anadolu'daki Türk köylerini basan ve bu tür faaliyetleri Amerikalı bilim adamlarınca da ispat edilen Ermeni çetelerini, Rus ordusunda savaşan gönüllü birlikler olarak göstermesi subjektif bir davranıştır. Fakat bir bakıma bu bilgiyi itiraf etmesiyle de yıllardır Doğu Anadolu'da çete kurmadıklarını söyleyen Ermenilerin aslında gönüllü birliklerin sayılarını ve yerlerini vererek bu dönemde Türk köylerine yapılan baskınları ve ölümleri de farkında olmadan kabul etmektedir³.

Tarih, aslında geçmişte yaşanan olayları neden sonuç ilişkisi içerisinde anlatır. Fakat Ruben Sahakyan, Ermeni Soykırımı başlığı adı altında yazdığı kısımda gerçekleri tamamen saptırmıştır. Bu bölümdeki ifadeye göre: "Türk Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı esnasındaki amacı Türk milletinden olmayan Müslümanların Türkleştirilmesi, Hristiyanların ise yok edilmesiydi" olarak verilmiştir. Sahakyan herhalde Osmanlı Devleti'nin yayınladığı Tanzimat ve İslahat fermanlarını hatırlamak istememiştir. Yine I. ve II. Meşrutiyet sırasında meclise giren gayrimüslim milletvekillerini de unutmuştur. Aslında Ermenilerin Birinci Dünya Savaşı'ndaki asıl amacı Türk topraklarında karışıklıklar çıkararak Türkleri tahrik etmek ve bunun neticesinde de "Türkler Ermenileri katlediyorlar, Müslümanlar Hristiyanları katlediyor" gibi ifadelerle Avrupa'nın ve dünya devletlerinin yardımıyla bağımsız bir Ermenistan Devleti kurmaktı. Çünkü Ermenilerin bunu yapacak kendi güçleri bulunmuyordu. Ayrıca böyle bir devleti kurmak için Anadolu'da da gerekli çoğunluğa sahip değildiler. Türklerin sayısı Ermenilere göre oldukça fazlaydı.

Sahakyan, Türklerin Ermenileri yok etmekteki sebeplerinden birisi olarak da onların İstanbul'da ve Anadolu'da güçlü iktisadi bir yapıya sahip olmalarını göstermiştir. Hâlbuki günümüzde bile İstanbul'da güçlü bir Ermeni iktisadi teşebbüsünün bulunduğu dikkate alınırsa bu iddiaların gerçekle bağdaşmadığı görülebilir. Osmanlıların uyguladığı sevk ve iskân kanununa göre sadece Doğu Anadolu'daki Ermeniler iskân ve tehcire tâbi olmuştur. İstanbul'daki Ermeniler asla iskâna tâbi tutulmamıştır.

Sahakyan, İttihat ve Terakki Partisi üyelerinden Nazım Bey'e ithafen yazmış olduğu sözlerin de gerçek olduğu şüphelidir. Çünkü bu sözün Nazım Bey tarafından söylendiği bilinmemektedir. Söylendiği varsayılrsa bile kendisi bir devlet yöneticisi değildir. Nazım Bey'in görüşleri asla bir devlet görüşü olarak kabul edilemez. Günümüzde Ermenistan'da birçok Taşnak Partisi üyesi Türkiye aleyhine küfüre varan sözler sarf etmektedir. Fakat Türkiye bu sözleri asla alıp da ders kitaplarına koymamıştır. Yine o dönem Osmanlı idarecile-

³ Muammer Demirel, *Birinci Dünya Harbinde Erzurum ve Çevresinde Ermeni Hareketleri (1914-1918)*, Genel Kurmay Başkanlığı Yay., Ankara, 1996, s. 36; Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul, 1976, s. 592-593.

rinden Talat Paşa, Enver Paşa, Cemal Paşa, Baheddin Paşa, Şakir Bey, Nazım Bey vb. yöneticileri Ermenilere yapılan hareketlerin öncüleri olarak yazmıştır. Fakat bu yöneticilere ve ailelerine Ermeniler tarafından yapılan insanlık dışı suikastlardan bahsedilmemiştir.

Birinci Dünya Savaşı esnasında 60.000 Ermeni'nin Osmanlı ordusuna alındığını ve bunların geri hizmetinde ağır işlerde çalıştırıldığı belirtilmektedir. Ermeniler yıllarca askerî hizmetlerden para ödeyerek kurtulmuşlardır. Fakat Birinci Dünya Savaşı öyle bir savaş olmuştur ki topyekun bir mücadele gerektirmiştir. Bu nedenle yıllardır Osmanlı ordusu tarafından can güvenlikleri korunan kişilerin kendilerini koruyan devletin ordusunda savaşmaları anormal bir davranış olamaz. Ayrıca hiç askerî eğitimden geçmeyen kişilerin savaşın ön cephesinde savaşmaları da beklenemezdi. Yine Erciş, Van, Zeytin, Urfa vb. illerdeki bazı kişilerin tutuklandığından bahsedilmiştir. Fakat bu kişilerin Ruslarla işbirliği yaparken yakalanan casuslar olduğu ve Ermeni halkı isyana teşvik ettikleri yazılmamaktadır. Zaten bu bölgelerde de Ermeni ayaklanmaları çıkmış ve bu ayaklananlar masum birçok Türkün ölümüne neden olmuştur⁴. Sahakyan'ın ifadesine göre sanki Osmanlı Devleti bir toplama kampı kurmuş gibi gözükmektedir. Osmanlı Devleti eğer toplama kampı kurmuş olsaydı bugün dünyada Ermeni nüfusu olmazdı. Suriye'ye ve Lübnan'a göç edenler olmazdı. Düşünün ki toplama kampı kuran bir devlet insanların mallarının fiyatlarını ödesin, bütün ihtiyaçlarını karşılasın, evlerini yapmaya yardımcı olsun, koyun, inek gibi hayvanlar vererek yeni yerlerinde geçimlerini sağlamalarına yardımcı olsun vb. Osmanlı Devleti'nin yaptıklarına bakacak olursak bu iyilikleri Ermenilere ne Rusya ne de Fransa yapmıştır.

Sahakyan, Ermenilerin toplu katliama uğradıklarını belirtmiş; fakat bununla da yetinmemiş, Asurilerin, Yunanlıların ve Arapların da Türkler tarafından katliama uğratıldıklarını yazmıştır. Sahakyan şunu unutmamıştır. Osmanlı Devleti ve Türkler yüzyıllardır hâkim oldukları topraklarda hiçbir millete kötü muamele yapmamıştır. Hâkim olduğu Balkanlar, Anadolu ve Kafkaslarda hep huzur ve barışı sağlamıştır. Hatta Ermeniler, iskân ve tehcire uğradıktan sonra bile Rusya'nın Ermenistan'ı işgali üzerine TBMM hükümetinden yardım istemişlerdir. Sahakyan ya bunları bilmemektedir ya da bilmezlikten gelmektedir. İkinci şıkkın doğruluğu daha kuvvetlidir.

Kitapta o dönemde Türkiye'de yaşayan Ermenilerin sayısı 3 milyon olarak gösterilmiştir. Fakat o dönemin yazılı kaynaklarına göre bütün Osmanlı topraklarındaki Ermeni nüfusu ortalama 1.500.000 civarındadır. Dünyanın farklı ülkelerinden çeşitli kaynaklara göre Ermenilerin nüfusu şöyledir⁵:

⁴ Yavuz Ercan, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bazı Sorunlar ve Günümüze Yansımaları*, MEB Yay., Ankara, 2002, s. 51-69.

⁵ Azmi Süslü, *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, Ankara, 1990, s. 21-22; Süleyman Beyoğlu, "Osmanlı Devletinde Ermeni Nüfusu", *Eğitim Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 38, Nisan 2003, s. 55-59; *Dokuz Soru*

Tablo 1: Osmanlı Devleti'nde Ermeni Nüfusu (1914-1916)

Ermeni Patrik Ormanyan'a Göre	1.579.000
Patrik Nerses Varjabedyan'a Göre	1.150.000
Basmacıyan'a Göre	2.380.000
Ermeni Asıllı Marcel Leart'a Göre	2.560.000
Lozan Barış Antlaşmasına Katılan Ermeni Heyetine Göre	2.250.000
Fransız Ludovik de Constenson'a Göre	1.400.000
Fransız Sarı Kitabına Göre	1.555.000
H.F.B. Lynch'e Göre	1.345.000
Britanica Ansiklopedisine Göre	1.500.000
1917 İngiliz Yıllıklarına Göre	1.056.000
Kevork Aslan'a Göre	1.800.000
Osmanlı Resmi İstatistiklerine Göre	1.234.671

Sahakyan'ın ve diğerlerinin iddiasına göre Birinci Dünya Savaşı esnasında 2.000.000 Ermeni hayatını kaybetmiştir. O zaman şunu düşünmeliyiz. Madem hepsini Osmanlılar öldürdü. Acaba günümüzde yaşayan Ermeniler nereden geldiler. Ermeniler iddialarında verdikleri sayıyı çoğaltabilmek için Rus ordusu içerisinde savaşan ve ölen 200.000 Ermeni'yi de bu sayıya eklemektedirler. Yani anlayacağımız ittifak devletlerinin öldürdüğü Ermenilerden de Osmanlılar sorumlu tutulmuştur. Suriye'ye götürülen Ermenilerin hepsinin öldüğü iddia edilmektedir. Hâlbuki Amerika'da günümüzde yaşayan 750.000 Ermeni'nin çoğu Suriye ve Lübnan'dan göç etmiştir. Yani tehcir sırasında hayatlarını kaybetmemişlerdir. Kitapta İslam âleminden Mekke Şerifi Hüseyin'in sözde Ermeni soykırımını lanetlediği ve Osmanlı'yı kınadığı yazılmıştır. Fakat unutulmamalıdır ki o dönemde Mekke Şerifi Hüseyin Osmanlı Devleti'ne karşı İngilizlerle işbirliği yapan bir isyancı, bir İngiliz işbirlikçisidir. Şerif Hüseyin kendi halkına bile eziyet etmiş, birçok Arap'ın ölümüne neden olmuş bir insandır. Osmanlılar ve Türkler aleyhine söylemediği kötü söz yoktur. Mekke Şerifi Hüseyin, Türklerin aleyhine taraftır. Osmanlı Devleti'ni ve Türkleri de düşman olarak görmektedir. Bu nedenle onun sözlerinin dikkate alınması da taraflı bir tarih yazıcılığının örneğini gösterir.

Sahakyan'ın verdiği bilgilere göre Talat Paşa, Enver Paşa ve Cemal Paşa, Nazım Bey'in Osmanlı mahkemesi tarafından Ermenileri öldürdükleri için gıyabında idama mahkûm edildikleri yazılmıştır. Bu bilgi tamamen saptırılmıştır. Çünkü bu insanlar itilaf devletlerine karşı savaştıkları ve mücadele ettikleri için mahkûm olmuşlardır. İngiliz taraftarı Damat Ferit Paşa'nın emriyle kurulan mahkemede mahkûm olan bu insanlar İngilizlerin bakışıyla mahkûm edilmiştir. Bunların suçları ise Fransızlara, İngilizlere, Ruslara ve diğer

ve Cevapta Ermeni Sorunu, Dış Politika Enstitüsü Yay., Ankara, 1983, s. 29; Stanford J. Show-Ezel Kural Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul, 1983, s. 256.

İtilaf devletlerine karşı yaptıkları şanlı vatan savunmasıdır. İşgal altında yapılan bu mahkemeyi de kimse tanımamıştır. Çünkü alınan kararlar İngilizlerin baskısıyla alınmış kararlardır.

İtilaf devletlerinden İngiltere, Fransa ve Rusya Osmanlı Devleti'ni parçalamak ve Ortadoğu enerji kaynaklarına sahip olmak için Ermenileri kullanmışlardır. Rusya, Ortodoks Ermenilere, Fransa, Katolik Ermenilere, İngiltere Lübnan'daki Dürzilere ve Anadolu'daki Gregoryen Ermenilerine destek vermişlerdir. Ayrıca bu sırada güçlenen Amerika'da Anadolu'ya göndermiş olduğu misyoner casuslar vasıtasıyla Ermenilerin bir kısmını Protestan yapmayı başarmıştır. Doğu Anadolu'da azınlık olarak yaşayan Ermeniler büyük devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı kullandığı bir maşa olmuştur. Elbetteki kendi kullandıkları bu maşanın daha iyi çalışması için her türlü desteği vereceklerdir. Aslında sözde Ermeni soykırımını bireysel olarak destekleyen ülkelere baktığımızda bunların zamanında Anadolu'yu işgal eden ve Türkleri öldüren büyük devletler olduğunu görüyoruz. Acaba bu büyük devletler Ermeni meselesini ara sıra gün yüzüne çıkararak kendi yaptıkları savaş suçlarını gizlemeye mi çalışmaktadırlar.

Kitap: Ermenistan Cumhuriyeti Eğitim ve İlim Bakanlığı Tarih, Ortaöğretim 10. Sınıflar İçin Ders Kitabı

Basım Yeri ve Tarihi: Erivan, Zambak 97, 2001.

Redaktör: Prof. Dr. V. B. Burhudaryani.

Bölüm: 15.

Bölüm Yazarı: Nikolay Hovhannisyan Hovhannesoğlu.

Sayfa: 179-188.

Konu: Versailles-Washington Birliği.

Nikolay Hovhannisyan Hovhannesoğlu tarafından yazılmış olan bu bölümde Türkiye ve Türkler aleyhine ifadeler şöyledir:

- *Ermenistan 28 Mayıs 1918 tarihinde Paris Barış Konferansı başlamadan önce kendi devletini kurmuştu. Paris Barış Konferansı, 19 Ocak 1920 tarihinde Ermenistan'ın Birinci Cumhuriyeti'ni tanıdı. 10 Ağustos 1920 tarihinde Paris'ten hiç de uzak olmayan Sevr şehrinde Sultan Türkiye'si ile Sevr Barış Antlaşması imzalandı.*

- *Türkiye Sevr Antlaşması ile Ermenistan'ı bağımsız ve müstakil bir devlet olarak tanıyordu. Ermenistan ve Türkiye arasında sınır problemini çözmek maksadıyla Moodrow Wilson'un başkanlığında bir komite kuruldu. Taraflar, Wilson'un tekliflerini itiraz etmeksizin kabul ettiler. Bu karara istinaden bütün Erzurum vilayeti Van ve Bitlis vilayetlerinin 2/3'lük bölümü ve Trabzon vilayetinin bir kısmı Ermenistan'a geçmeliydi. Ermenistan'ın Karadeniz'e çıkış imkânı olacaktı. Toplamda 90.000 km'lik bir alan Ermenistan'a verilmeliydi.*

- *Nisan 1920'de Ankara'da kurulan TBMM ve Mustafa Kemal Devleti, Sevr Antlaşması'na karşı çıktı. 1920 Sonbaharında Kemalistler Ermeni Cumhuriyeti'ne hücum ettiler ve kimi toprakları ele geçirdiler. 16 Mart 1921 tarihinde Sov-*

yet Rusyası ve Kemalist Türkiye arasında imzalanan antlaşmayla Türkiye yalnızca Batı Ermenistan'daki toprakları değil, Doğu Ermenistan'ın bir kısım topraklarını da ele geçirdi. Örneğin Kars vilayeti Doğu Ermenistan topraklarından. Avrupalı devletler, 1923 Lozan Konferansı'nda Kemal'in Devleti'nin Batı Ermenistan topraklarını ele geçirmesini tanıdılar.

- Ermenistan'ın Birinci Cumhuriyeti, Milletler Cemiyeti'nden büyük umut besliyordu. 1920'de Ermenistan Devleti, Milletler Cemiyeti'ne üye olmak amacıyla müracaatta bulundu. Milletler Cemiyeti ise, Ermenistan'ın bağımsızlığının Sevr Mukavelesi'yle tanındığını, ancak Sevr Antlaşması'nın tasdik edilmediğini öne sürerek Ermenistan'ın Milletler Cemiyeti'ne üyeliğini reddetti. Diğer sebep de, Wilson'un Ermenistan için çizdiği sınırların çok uzun olması ve bu sınırların Milletler Cemiyeti'nce korunması sorumluluğunun çok ağır olacağıydı. Bu talebin geri çevrilmesinin asıl sebebi ise Türkiye'yi okşamak siyasetiydi. Onu artık İngiltere ve Fransa evlat edinmişlerdi.

- 1920 Sonbaharında Kemal Türkiye'si Ermenistan'a hücum etti. Ermenistan yardım almak için Milletler Cemiyeti'ne başvurdu. Milletler Cemiyeti Konseyi 25 Kasım 1920'de konudan çekildiği yönünde karar aldı. Milletler Cemiyeti Ermenistan'a yardım edip Türklerin saldırganlığını sona erdirmek yerine, Türkiye ile Ermenistan arasında arabuluculuk görevini üstlenecek bir üçüncü devlet arayışına girdi. Milletler Cemiyeti, bununla meşgul olurken Türkiye vakit yitirmiyordu. Yeni Ermenistan topraklarını işgal ediyordu. 2 Aralık 1920'de Ermenistan'ı, eşit olmayan Alexandropol (Gümrü) Antlaşması'nı imzalamaya zorladı.

Nikolay Hovhanisyan tarafından yazılan bölümde de konular Ermenilerin kendi tarafından incelenerek sonuçlara varılmıştır. Örneğin Wilson kararlarına göre Doğu Anadolu'nun durumunun bir araştırma grubu kurularak çözüme kavuşturulması konusunda Osmanlı Devleti ile anlaşmaya varıldığı söylenmiş ve daha sonra bu anlaşmanın tanınmadığı belirtilmiştir. Fakat yapılan araştırmada Doğu Anadolu'da Türklerin çoğunlukta yaşadığı ve bu nedenle burada bir Ermenistan Devleti'nin kurulmasının imkânsız olduğu kararının alındığını yazmamıştır. Yine Türkiye Sevr Antlaşması'yla Ermenistan'ı bağımsız ve müstakil bir devlet olarak asla tanımamıştır. Çünkü Türk milletinin gerçek temsilcisi olan TBMM Hükümeti bu anlaşmayı tanımadığını bildirmiştir. Ayrıca işgal altındaki İstanbul'da bulunan Padişah'ın ve Osmanlı hükümetinin aldığı kararların baskıyla alındığını ve bu kararların geçerliliğinin olmadığını da dünyaya ilan etmiştir.

Ermeniler yazdıkları tarih kitabında da aslında Birinci Dünya Savaşı ve sonrası olaylarda Fransa, İngiltere ve Rusya tarafından kullandıklarını itiraf etmektedirler. Çünkü bu devletler Ermenilere verdikleri sözlerin hiçbirisini tutmamışlardır. Büyük devletler ve dünya kamuoyu o dönemde de Ermenileri asla muhatap olarak kabul etmemiştir. Günümüzde de sadece kendi çoğunlukta oldukları ülkelerde kullanacakları oylarla siyasileri tehdit ederek

kendi lehlerine kararlar çıkarmaya çalışmaktadırlar. Fakat bu kararların hiç-bir geçerliliği yoktur.

Hovhanisyan'ın ifadesiyle: **“Günümüzde bile Ermenistan topraklarının büyük kısmı Türkiye'nin hükümrânlığı altında kalmaya devam ediyor”** sözleri iki devlet arasında imzalanan ikili antlaşmalara tamamen aykırıdır. Ayrıca Türkiye-Ermenistan arasında imzalanan Gümrü Antlaşması'nın zorla imzalanmış bir antlaşma olarak gösterilmesi ve aslında bu anlaşmanın geçersiz olması gibi bir anlam verilmeye çalışılması hukuk devletinin kurallarının bir ülkede ne kadar zayıf olduğunun belirtileridir. Kemal'in Devleti, Kemalist Türkiye vb. ifadelerle de Mustafa Kemal Atatürk'e hakaret etmenin bir yolu bulunmuştur. Ermenilerin buradaki asıl maksadı hem Mustafa Kemal Atatürk'ün başarısını hem de Milli Mücadele'yi asılsız iddialarla başarısız gibi göstermek, Türklerin haklı mücadelesine gölge düşürmektir.

Ermenilerin Türkiye aleyhine yürüttükleri bu faaliyetlerin çeşitli amaçları vardır. Bu amaçların en başında genç kuşağın düşmanlık ve intikam duygularını canlı tutmaktır. Ermeniler Türkiye ve Türklerden isteklerini çeşitli aşamalarla elde edeceklerine inanmaktadırlar. Bu aşamalar Sayın Ömer E. Lütem'in de özetlediği gibi şöyledir⁶:

- *Asılsız soykırımın, başta büyük ülkeler olmak üzere mümkün olduğu kadar çok sayıda ülke ile ayrıca belli başlı uluslararası kuruluşlar tarafından tanınması;*

- *Türkiye'nin yabancı ülkelerin asılsız soykırımı tanınmasından etkilenmesi ve bu ülkelerin baskısı ile asılsız soykırımı tanımak mecburiyetinde kalması;*

- *Türkiye'nin asılsız soykırımı maruz kalan kişilere ve onların mirasçılarına tazminat ödemesi;*

- *Sevr Antlaşması'nın tekrardan gündeme getirilerek, Doğu Anadolu'nun Batı Ermenistan olarak kabul edilmesi.*

Ermeni Diasporası olarak adlandırılan ve genelde Amerika ve Fransa'da yaşayan Ermeni cemaatleri tarafından desteklenen bu amaçlar her fırsatta gündeme getirilmektedir. Hatta Türklerle barış yolunun bu şartları kabul etmesinden geçtiğini söyleyecek kadar ileri gitmektedirler. Fakat şunu unutmaktadırlar ki Türkiye asla yapmadığı bir olaydan dolayı suçluluk duygusuna girmeyecektir. Son yıllarda Türkiye'nin de atağa geçmesiyle dünya kamuoyu Ermenilerin yalanlarının farkına varmıştır. Türkiye bugüne kadar sessiz kalmışsa bu onun suçlu olduğu anlamına gelmez tam tersine Birinci Dünya Savaşı'nın acı hatıralarını kapatmak ve her türlü düşmanlığa son vererek komşularıyla ve dünya milletleriyle dostluk kurmak istemesindedir. Prof. Dr. Justin McCarty ABD Temsilciler Meclisi'nde yaptığı Savunma Bilgilendirme konuşmasında, Birinci Dünya Savaşı'nda Türklerinde büyük acılar yaşadığını ancak bu acıları yüreğinde saklamayı tercih ettiğini şu sözlerle ifade

⁶ Ömer E. Lütem, "Güncel Boyutuyla Ermeni Sorunu", *Eğitim Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 38, Nisan 2003, s. 41.

etmiştir: “...Savaşlarda her şeylerini kaybedenlerin akıllarında intikam duygusu yer etmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti’ni bu duyguların yönetmesi halinde daha çok ölüm olayı yaşanacaktı. Mustafa Kemal Hükûmeti bu nedenle geçmişteki kayıpları görmezden gelen ve eski düşmanlarla barış imzalayan bir politika ortaya koymuştur. Türk hükûmeti, Ermenilere ve diğerlerine karşı Türk davasında baskı yapmasının eski nefretleri canlandıracağını ve savaşa davetiye çıkaracağını hissetmiştir. Bu yüzden Türkler dertleri ile ilgili hiçbir şey söylememişlerdir. Bu, o dönem için alınabilecek en doğru karardır. Hiç kimsenin Türkler adına konuşmaması ise bu noktadaki olumsuz sonucu oluşturmuştur... Yapmadıkları bir şeyden dolayı haksız yere eleştirilen Türklerin ne düşünmesi gerekiyor...”⁷ Mc Carty’nin de ifade ettiği gibi Türklerin yıllardır sessiz kalması onların iyi niyetinden kaynaklanmıştır. Yoksa asıl suçluların kim olduğu ortadadır. Türkiye’nin sessizliğini yanlış yorumlayan çevrelere karşı artık harekete geçilmiştir. Son iki yıl içerisinde Ermeniler konusunda araştırmalar hat safhaya ulaşmıştır. Fakat Türkiye’nin bu atağına karşılık veremeyen Ermeniler ise derin bir sessizliğe bürünmüşlerdir.

Kitap: Ermenistan Cumhuriyeti Eğitim ve İlim Bakanlığı Tarih, Ortaöğretim 10. Sınıflar İçin Ders Kitabı.

Basım Yeri ve Tarihi: Erivan, Zambak 97, 2001.

Redaktör: Prof. Dr. V. B. Burhudaryani.

Bölüm: 21.

Bölüm Yazarı: Yuri Hovsetyan Lendruşoğlu.

Sayfa: 254-255.

Konu: 1945-1990 Yıllarında Sovyet Ermenistan’ı.

Ülkeler arasındaki iyi ilişkilerin gelişmesi hepimizin samimi isteğidir. Bu ilişkilerin gelişmesi, ileri düzeye çıkması tarihi gerçekleri de ortaya koymakla olabilir. Bu tarihi gerçeklerden elde edilen kazanımlar sayesinde ülkeler siyasi, ekonomik, politik ve kültürel anlamda büyük gelişme gösterebileceklerdir. Ülkeler arasındaki sorunların çözümünde toplumların tarihleri ile ilgili gerçeklerini iyi öğrenebilmeleri gerekmektedir. Hisleri tamamen arka plana atarak, toplumların eğitiminde ve izleyecekleri politikalarda akılcılığı, gerçekçiliği, objektifliği önde tutmanın mutlaka gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Böyle bir görevin başarıyla yerine getirilmesi ülkeler arasındaki hoşgörünün yerleşmesi, iyi ilişkiler kurulması, huzurlu toplumların ortaya çıkması şeklinde kendini gösterecektir. Örneğin Ermenistan’da yayımlanan ve yukarıda adı verilen yazarların yazmış olduğu bölümde yukarıda yazdığımız temennilerin tam tersi bir uygulamaya gidilmiştir. Bu kitabın ilgili bölümünde şunlar yazılıdır:

- 1965 yılında Ermeni Soykırımı’nın 50. yılı doldu. Halkın büyük trajedisi ilk kez Ermenistan’da anılıyordu. Bu amaçla 100.000 kişinin

⁷ İsmail Özçelik, *Ermeni İddiaları ve Gerçekler*, Türkar Yay., Ankara, (tarihsiz), s. 81.

katıldığı gösteri düzenlendi. Bu göstericiler, Ermeni halkının haklarının korunmasını, Türklerin yol açtığı Ermeni soykırımının lanetlemesini ve uluslararası âlemlerde tanınmasının sağlanmasını istiyordu. Halk Rusya hükûmetine karşı bu isteklerle ayaklandı. KGB ve İçişleri Bakanlığı her ne kadar bu ayaklanmayı dağıtmışsa da 1967 yılında Ermeni soykırımına atfedilen anıtın açılmasına izin verildi.

Yukarıda verilen ifadeler tamamen düşmanlığın körüklenmesidir. Türkiye'nin soykırım yaptığı söylenerek gençler yanlış yönlendirilmektedir. Örneğin Ermenistan'daki 10. sınıf ders kitabında Türkler aleyhine şu ifadeler sık sık kullanılmıştır:

**Türk devletinin caniliği,
Türk katliamcılar,
Ermeni halkının katliamı,
Ermeni soykırımı,
Ermenilerin kökünü kazımak,
Kürt caniler,
Türk zalimler,
Düşmanlar,
Türk caniler,
Batı Ermenileri Soykırımı,
Jön Türklerin Ermenilere yönelmiş vahşi siyaseti,
Türkiye'nin insanlığa ve topluma karşı suçu,
20. yüzyılın birinci soykırımı,
Ermeni katliamı,
Sultan Türkiye'si,
Mustafa Kemal Devleti (Bu ifade M. Kemal aşağılanmak istenmektedir.)
Kemalist Türkiye,
Kemal'in devleti,
Türklerin saldırganlığı vb.**

Kökeni bin yıl öncesine uzanan Türk-Ermeni ilişkilerinin yeniden değerlendirilerek, asılsız soykırım iddialarına karşı bilinçli bir toplum ve kamuoyu yaratılması günümüzde hem Türkiye hem de daha çok Ermenistan açısından yararlı olacaktır. Ermeniler hayal ettiklerinin kurbanı olmuşlardır. Onları bu hayallere inandıran asıl güçler ise pastanın tamamını götürmüştür. Günümüzde de bu hayallere onları inandıran işbirlikçiler şunu bilmelidir ki Türkiye ve Türkler eskisinden çok daha güçlü ve azımlidir.

B- Türkiye'de Okutulan Ders Kitaplarında Yer Alan Ermeniler İle İlgili İfadelerin Genel Değerlendirilmesi

Türkiye'de eşdeğer olması hasebiyle 10. sınıf tarih ders kitaplarına Ermenilerle ilgili son dönemde yeni bölümler eklenmiştir. Bu bölüm Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 14.06.2002 tarih ve 272 karar sayısı ile yayımlanmış-

tır. Yeni programa göre asla Ermenistan'ı ve Ermenileri küçük düşürücü ifadelerle yer verilmemiştir. 1015-1923 yılları arasındaki Türk-Ermeni ilişkileri ayrıntılarıyla işlenmiştir. Bu konular işlenirken bütün olaylar belge ve arşiv bilgilerine göre belirlenmiştir. Özellikle tehcir ve iskân yasasının çıkarılış nedenleri ve uygulanışı hakkında geniş bilgiler mevcuttur. Osmanlı Devleti döneminde Ermenilerin siyasi, iktisadi, dini, kültürel hayatları, genel nüfusları, Osmanlı Devleti içerisinde almış oldukları görevler, Tanzimat ve Islahat fermanyla kendilerine verilen haklar amaç ve davranışlarıyla verilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları sırasında Ermenilerin tutumu, Ermeni isyanları, büyük devletlerin Ermenileri nasıl kullandıkları, Osmanlı Devleti'nin Ermeni isyanları karşısında uyguladığı siyaset, tehcir kararının alınma gerekçeleri. Lozan Antlaşması'na göre Ermenilerin Türkiye'deki durumu genel olarak işlenmiştir. Fakat bu konular işlenirken uluslararası antlaşmalarla belirlenen bütün kurallar dikkate alınmıştır⁸.

C- Ders Kitaplarındaki Konuların Uluslararası Kriterlere Uydurulması

Türkiye bir taraftan Türk-Ermeni ilişkilerinin dostane düzeyde gelişmesi için birçok adımlar atarken, Ermenistan'ın bu adımların tersine kini ve düşmanlığı körükleyecek faaliyetlerde bulunması bütün dünya milletlerinin dikkatini çekmektedir. Ermenistan bir an önce uyguladığı politikayı gözden geçirerek uluslararası antlaşmalarla belirlenen ölçütlere uyması gerekmektedir. Çünkü gelecekte nelerin olacağı bilinmez. Bu nedenle dostluk ne kadar ilerlerse o ülke insanları da o derece refah ve huzura kavuşur. Barışçı bir dünya kurabilmek için yeni kuşakları birbirine karşı hoşgörülü olacak ve düşmanca tutumlardan uzak bulunacak şekilde yetiştirmek, temel ilke olmalıdır. Mustafa Kemal Atatürk'ün: **“Eğer sürekli barış isteniyorsa, insan toplumlarının durumlarını iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. Tüm insanlığın gönenci, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak biçimde eğitilmelidir”** sözleri tüm eğitim politikalarının düzenlenmesinde göz önüne alınmalıdır. Diğer taraftan tarihin propaganda ve ideolojik bir araç olarak kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda yeni kuşaklara tarihsel övüncün ancak kültür ve uygarlığa olan katkıların paylaşılması ile gerçekleştirilebileceği öğretilmelidir.

Ülkeler arasındaki barışın sağlanması ve geçmişin değerlendirmesinde toplumları incitecek ifadelerin kullanılmaması yönünde birçok uluslararası

⁸ “Ermeni, Yunan-Pontus ve Süryaniler İle İlgili Konuların Orta Öğretim Tarih 1, Tarih 2 ve T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında Yer Alması”, *Tebliğler Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 2538, Temmuz 2002, s. 530-544; “Ermeni Sorunu İle İlgili Konuların İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alması”, *Tebliğler Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 2538, Temmuz 2002, s. 545-555.

kuruluş çalışma yapmıştır. Bu çalışmalar hâlâ devam etmektedir. Uluslararası anlayış, işbirliği, barış ve insan hakları için eğitimin özüne uygun bir yaklaşımla ders kitaplarını araştırma ve düzeltme çalışmalarını destekleyici girişimler, doğuşundan bu yana UNESCO'nun öncelikleri arasında yer almıştır. Kuruluşun bu alandaki faaliyetleri UNESCO'nun Genel Konferansı'nın benimsediği ilgili normatif araçlara, yani "Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış İçin Eğitim İle İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklere İlişkin Eğitim Konusunda Tavsiye Kararı"na (Paris, 1974) ve "Barış, İnsan Hakları ve Demokrasi İçin Eğitim Dönük Girişim Bildirgesi ve Bütünleşik Çerçevesi"ne (Paris, 1995) dayanmaktadır. Her iki araç da "öteki"ne ilişkin olumsuz klişelerden ve çarpık görüşlerden kurtulmaya yönelik ders kitapları hazırlamanın veya gerekli düzeltmeleri yapmanın önemini vurgulamaktadır. Bu amaç doğrultusunda söz konusu araçlarda ders kitabı tasarımına ilişkin özel hükümlere yer verilmiştir. "Girişim Bildirgesi ve Bütünleşik Çerçevesi" yeni durumları gereğince gözeterek ders kitaplarının hazırlanmasında uluslararası işbirliğinin altını özellikle çizmektedir⁹.

1996-2001 için orta vadeli stratejiye uygun olarak, UNESCO'nun "öteki uluslara veya belirli gruplara karşı olası önyargıları ya da klişeleri ayıklamak üzere okul ders kitaplarında iki taraflı ve hatta çok taraflı düzeltme çalışmaları yürütmek isteyen üye devletlerin inisiyatiflerine her türlü desteği vermesi" öngörülmektedir. UNESCO'nun düzenlediği iki uluslararası uzmanlar toplantısının (Braunschweig, Almanya, 1988 ve Brisbane, Avustralya, 1991) hazırladığı "Uluslararası Eğitimde Müfredatların, Ders Kitaplarının ve Diğer Eğitim Malzemelerinin Hazırlanmasına, Değerlendirilmesine ve Düzeltilmesine İlişkin Yol Gösterici İlkeler ve Kriterler" ortaya koymaktadır. O tarihten beri bu ölçütler İngilizce, Fransızca ve İspanyolca olarak üye devletlere, ulusal komisyonlara, eğitim bakanlıklarına ve başvuru üzerine ilgili eğitim kurumlarına, ders kitabı ve müfredat hazırlama merkezlerine geniş çapta dağıtılmıştır.

UNESCO Genel Konferansı 28. oturumunda (Paris, 1995) ders kitabı ve müfredat tasarımının ve incelenmesinin bir barış kültürü geliştirmeye yönelik uzun vadeli stratejide önemli bir rol oynayabileceğini ve bu nedenle yüksek bir öncelik taşıması gerektiğini belirten "Barış, İnsan Hakları ve Demokrasi İçin Eğitim" başlıklı 28C/Karar 5.42'yi kabul etmiştir. Bu karar üye devletlerin UNESCO ölçütleri ve yaklaşımları temelinde ders kitabı ve müfredat hazırlama, iki taraflı ve çok taraflı ders kitabı değerlendirme çalışmalarını teşvik etmeye çağırılmaktadır. Özellikle tarih ders kitapları açısından bu girişimin önemi, 1996-1997 (belge 28C/5) ve 1998-1999 (belge 29C/5) UNESCO program ve bütçesine ilişkin başka kararlarda da İcra Kurulu ve Genel Konferans tarafından vurgulanmıştır. Genel Konferans 28C/karar 38 uyarınca

⁹ Falk Pingel, *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*, (çev: Nurettin Elhüseyni), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2003, s. 1-3.

genel direktöre komşu ülkeler veya çatışan ülkeler arasında tarih ve coğrafya okul ders kitaplarını düzeltmeye yönelik anlaşmalara varılmasını teşvik etme ve UNESCO Uluslararası Ders Kitabı Araştırmaları Ağı'nın gelişimine desteğini sürdürme yetkisi vermiştir. Aynı şekilde 2000-2001 UNESCO taslak program ve bütçesinde de genel direktöre kendi tarih ve coğrafya ders kitaplarını düzeltmek isteyen üye devletlerin çabalarına destek verme yetkisinin tanındığını görmekteyiz (taslak belge 30C/5, prg. 05300)¹⁰.

Sonuç

Bütün bunlara bakarsak dünya hızla gelişmekte ve değişmektedir. Bu gelişime eğitimden başlanmıştır. Türkiye bu gelişime ayak uydurmak maksadıyla karşılıklı anlaşmalar gereği ders kitaplarındaki diğer ülke ve milletleri incitecek ifadeleri çıkarmıştır. Ermenistan'ın da bu gelişime ayak uydurması ve imzaladığı antlaşmalara sadık kalması gerekir. Birleşmiş Milletler tarafından onaylanan antlaşmalar ve alınan tavsiye kararları tek taraflı değildir. Bu kararların en azından etik bağlayıcılığı vardır. Diğer türlü ders kitaplarında asılsız soykırım iddialarını öne sürerek veya topraklarının Türkiye tarafından işgal edildiğini söyleyerek kendi halkını yanlış yönlendiren bir devletin, aynı zamanda Azerbaycan topraklarının % 25'ini işgale hâlâ devam etmesi çelişkidir. Hatta hem AGİT hem de BM tarafından kınanan ve yaptığının bir işgal olduğu belirtilen bir ülkenin hiçbir kural tanımadan hareket etmesi ve meydan okuması da dünya kamuoyu açısından dikkat çekicidir. Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir kurtuluş savaşı, vatan savunması veren hiçbir millet, bu savaşlarda ölen düşmanların sayısıyla yargılanamaz.

Kaynakça

Beyoğlu, Süleyman, "Osmanlı Devleti'nde Ermeni Nüfusu", *Eğitim Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 38, Nisan 2003.

Çelik, Hüseyin, "1915 Görgü Tanıklarınca Van ve Çevresinde Ermeni Olayları", *Eğitim Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 38, Nisan 2003.

Demirel, Muammer, *Birinci Dünya Harbinde Erzurum ve Çevresinde Ermeni Hareketleri (1914-1918)*, Genel Kurmay Başkanlığı Yay., Ankara, 1996.

Dokuz Soru ve Cevapta Ermeni Sorunu, Dış Politika Enstitüsü Yay., Ankara, 1983.

Ercan, Yavuz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bazı Sorunlar ve Günümüze Yansımaları*, MEB Yay., Ankara, 2002.

"Ermeni, Yunan-Pontus ve Süryaniler İle İlgili Konuların Orta Öğretim Tarih 1, Tarih 2 ve T. C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında Yer Alması", *Tebliğler Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 2538, Temmuz 2002.

¹⁰ *Ayn. esr.*, s. 3-5.

“Ermeni Sorunu İle İlgili Konuların İlköğretim 5. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alması”, *Tebliğler Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 2538, Temmuz 2002.

Lütem, Ömer E., “Güncel Boyutuyla Ermeni Sorunu”, *Eğitim Dergisi*, MEB Yay., Sayı: 38, Nisan 2003.

Özçelik, İsmail, *Ermeni İddiaları ve Gerçekler*, Türkar Yay., Ankara, (tarihsiz).

Pingel, Falk, *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi*, (çev: Nurettin Elhüseyni), Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 2003.

Show, Stanford J. - Ezel Kural Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul, 1983.

Süslü, Azmi, *Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı*, Ankara, 1990.

Uras, Esat, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul, 1976.